

Articles de consulta

Noves tecnologies i creativitat

Rafa Tortosa, estudiós de Falles de Xàtiva

Llibret Falla Joan Ramón Jimenez de Xàtiva

Article Finalista XIV Premi Soler i Godes al Millor

Article d'un Llibret de Falla

«Als companys que m'ho demanaven els vaig anar explicant com ho havia fet i on havia aconseguit els estris. Això de l'ocultisme no m'ha agradat mai. L'èxit sempre dependrà de la ment humana i de la mà de cadascú, no de les eines emprades».

Miguel Santaaulalia Núñez, artista faller

Hui en dia, les Falles, romanen en un entorn on es valora l'execució artística dels cadafals fallers. Dins del col·lectiu faller s'ha assumit una tipologia de falla, l'anomenada col·loquialment com *clàssica*, la qual triomfa a l'hora de contractar el cadafal en temps d'un nouvingut exercici i que ha adquirit la falla tipus o model hegemònic (Lagarda, 2015). Inclús, l'execució de les falles conreen esta tipologia amb la idea de la competitivitat dels premis, atès que els jurats, elegits pel col·lectiu faller, són afins a la falla *clàssica*.

Esta magnificació de l'aspecte artístich deixat en un segon lloc l'execució crítica, amb tot allò de la sàtira i l'humorisme, així

com la part creativa i intel·lectual dels cadafals fallers. El valor creatiu desapareix davant altres factors puntuables: risc, volum, acabat, pintura, modelatge i atreviment sobrepassen les idees i novetats. Em crea dubte allò de l'atreviment, atès que no sé ben cert a què es referix. M'agradaria que fóra amb el que plantegem: atreviment en la creativitat.

Al cap i a la fi, si volem que les falles siguen art, cal pensar en valorar la creativitat, l'aportació i concepció de noves idees, temàtiques i, en definitiva, valorar l'atreviment en conformar *l'obra d'art*. I en certa mesura s'està aconseguint amb

l'entrada de nous artistes fallers — principalment en productors de falles

infantils—, provinents d'estudis reglats. El seu pas per la llicenciatura de Belles Arts o en estudis de disseny ha fet que els conceptes teòrics de l'art estiguen pràcticament assumits amb poder abordar nous estils, molts d'ells amb un segell personal inqüestionable, i el més important, que estos estils comencen a ser acceptats per la massa fallera. La creativitat i atreviment d'estos artistes fallers es veu reflectida no només als cadafals sinó en qualsevulla creació artística generada sense tindre en compte el suport a utilitzar.

A propòsit d'esta reflexió, cal dir que els vertaders artistes fallers, aquells que a banda de ser capaços d'assumir per complet tot el procés constructiu dels cadafals, són capaços de ser creatius, de

conformar la idea i concepció d'una obra efímera. Poc dels considerats artistes fallers estan preparats per escometre la fase preliminar, que n'és imprescindible i fonamental. Per consegüent, caldria revisar la definició d'artista faller en discriminació amb artesà, constructor o director de taller, per exemple.

En un altre ordre de coses, encara que en relació a tot allò esmentat, hi ha un debat amb l'aparició de les noves tecnologies i la facilitat en què qualsevol pot fer una falla. És evident que les noves tecnologies — digitals, mecàniques i electròniques— faciliten el procés constructiu, sobretot a aquells professionals o amateurs que no tenen assumides les funcions imprescindibles, on cal destacar la del modelatge.

Les noves tecnologies cal considerar-les, i així ho són, com unes eines de treball que ajuden a optimitzar el procés constructiu a

més de mecanitzar-lo i, per què no, millorar-lo. Grapadores i clavadores, màquines d'escatar, pistoles d'aerografia... són exemples de maquinària que han contribuït a millorar la tasca d'obrar falles.

Però l'aparició de maquinària per poder manipular les planxes de porexpan i transformar-lo en figures és un fet que va canviar per complet la tasca del taller. L'ús de màquines termo-talladores i de fresadores als obradors, hui en dia, és un fet. Qui anava dir, fa uns anys, que els ordinadors serien una ferramenta clau per als artistes fallers, aquells que gestionen a les termo-talladores indicant-li les coordenades bidimensionals de cadascun dels punts de la línia de tall, la qual es traçada per la placa de suro mitjançant un fil calent.

El constant avanç tecnològic en què vivim, ha fet que esta maquinària, en cert sentit, quede obsoleta i siga, en alguns tallers,

reemplaçada per una fresadora, la qual esculpix de forma tridimensional, a mode de baix relleu, i substituint el fil calent per una broca dirigida per unes guies que la fan posicionar-se en cada punt de la planxa de suro d'acord a una profunditat indicada. El grossor de la broca és inversament proporcional al temps d'execució, ja que la matriu a recórrer serà més densa —més punts que brocar la profunditat— i el temps de fresat augmentarà.

Tot este procés mecànic té un origen digital, ja que les dades geomètriques de qualsevol ninot o peça a tallar estan gravades en arxius digitals. El procediment té l'origen en un model 3D de la malla de la superfície que conforma geomètricament la figura, el qual pot ser obtingut a través d'un digitalitzador o mitjançant un procés de modelatge digital.

L'ús de l'escàner 3D també ha provocat una revolució dels tallers fallers ja que en pocs minuts pots obtindre una còpia digital de la figura. L'escàner resulta ser un digitalitzador capaç d'obtindre la geometria de la superfície d'un objecte mitjançant l'ús de tecnologies làser —calcula la distància entre l'aparell i la intersecció del raig amb la superfície— o l'ús de tècniques fotogramètriques que tenen la capacitat de compondre un model tridimensional de l'objecte a partir d'imatges que l'acaparen totalment. Estes imatges són obtingudes de forma seqüencial o des dels fotogrames obtinguts per una càmera de video amb l'ús de patrons.

És interessant ressaltar la llavor de l'escàner dins d'un taller faller. Apart de l'escaneig de maquetes per a una reproducció a major escala, es poden digitalitzar ninots modelats i poder ser reproduïts amb les mateixes o distintes dimensions. També suggeridor és

l'escaneig de motles antics ¹, amb la digitalització de cadascuna de les parts i la posterior reconstrucció digital d'este negatiu així com la immediata obtenció del model digital del positiu. Este procés de documentació geomètrica entre dins dels paràmetres de la conservació patrimonial en el cas de motles antics o davant la possibilitat de la seua destrucció. A més a més, substitueix l'espai físic pel digital.

Cas que l'artista faller té la capacitat d'esculpir i s'atreveix a aprendre un programa informàtic que substitueix els utensilis de modelar per una tauleta tàctil, pot obtindre un model tridimensional a la seua pantalla de l'ordinador. El programa *Zbrush* és el més habitual entre els artistes fallers i és curiós com la barra de ferramentes és similar a un banc de treball amb els utensilis per modelar:gúbies,

¹És un projecte que estem realitzant durant este 2018.

espàtules, puntacorrents, ganivets o papers d'escatar.

Obtingut el model digital de l'objecte, cal preparar-lo per a la maquinària de tall. En este procés fem ús de programes que ens deixen escalar el model a les dimensions estimades per ser reproduït així com seccionar-lo en talls horitzontals amb una equidistància que coincidix amb el gros de les planxes de suro a emprar. Altres programes, d'acord amb estes seccions, tenen la capacitat d'organitzar estes siluetes dins de les dimensions de les planxes de suro i que, mitjançant iteracions que proven totes les combinacions possibles, calculen el menor nombre de planxes a utilitzar. Establert un arxiu de treball, este és convertit a llenguatge màquina per ser interpretat per la termo-talladora.

Cas de tindre la sort d'haver adquirit una màquina fresadora, el model digital,

després de ser escalat, és analitzat per un programari que té la capacitat de resoldre el sentit de fresat de la planxa d'acord les característiques de la superfície de l'objecte, o dit d'una altra manera, com si s'apagaren les planxes en la superfície de l'objecte fins completar-la amb la consideració d'usar el menor nombre possible de planxes de suro. Completat el trencacaps, les dades són enviades a la fresadora.

Este procés digital, que reduïx el temps del procés d'escalat i la definició dels talls, ha substituït un procés manual més entretingut que començava amb l'elaboració d'una maqueta realitzada en escaiola, plastilina o fang. A esta maqueta, descomposta en parts o ninots, se li treia un motle de silicona i es feia un positiu, el qual rebia el nom de *maqueta de treball*. Amb l'ajuda d'una serra, la maqueta era seccionada amb equidistància d'1 o 2 centímetres, d'acord a l'escala de

reproducció, amb la proporció entre el gruix de les seccions obtingudes i les planxes de suro a utilitzar. El perímetre d'estes seccions eren copiades en un paper mil·limetrat per ser disposat en un projector que ampliava la imatge sobre una planxa de suro —assumint l'error d'una projecció cònica—. Amb un retolador es calcava la silueta per ser tallada amb un fil calent disposat en un arc o muntat a una taula.

Com dèiem, la presència d'estes tecnologies ha estat, per dir-ho d'alguna forma, criticada amb l'argument de què s'està oblidant el procés artesanal de la confecció de les falles. En certa mesura, caldria fer un anàlisi general de la situació que contemple tot el procés així com la realització d'un altre de caràcter històric. Totes estes crítiques cap a nous aspectes dels tallers dels artistes fallers són pràctiques de defensa per una part del col·lectiu artístic que no vol contemplar

este canvi o per part d'una massa fallera que veu perillar el model hegemònic, com una acció més de confondre la tradició amb l'immobilisme (Garcia, 2000: 13), sense cap interès en evolucionar.

Respecte al procés creatiu de les falles, la introducció de noves tecnologies s'ha produït amb la implantació d'ordinadors i tota una sèrie de programes informàtics per poder escometre el disseny i relació de projectes de cadafals fallers. És evident que els resultats gràfics són més esplèndids que els tradicionals i, a més a més, durant el procés de confecció la gran quantitat de ferramentes facilita una interacció de prova-error immediata, la qual cosa no és possible amb la metodologia convencional. Programaris d'edició i manipulació d'imatges o de disseny vectorial són els més utilitzats per artistes fallers, dissenyadors i il·lustradors. Tota esta sèrie de programes, al cap i a la fi, ajuden a crear projectes, i en tot cas, el

cap de l'artista és qui segueix *parint* les idees.

A tall de conclusió, les noves tecnologies, explicades ací —és un dels motius d'este escrit—, estan a l'abast tant del procés constructiu com el del creatiu però en cap moment estan minvant la qualitat artística de l'obra efímera, ni molt menys en la capacitat creativa i intel·lectual dels artistes fallers.

Valga la comparativa amb un escriptor, qui podrà escriure amb l'ajuda d'una ploma estilogràfica, d'un bolígraf de publicitat, d'una màquina d'escriure *Olivetti* o d'un ordinador i, en cap d'estos formats, la seua capacitat creativa i la riquesa lèxica es vorà minvada, encara que escollirà l'ordinador atès la capacitat de correcció i composició. L'èxit de l'escriptor vindrà determinat, apart de la presentació del llibre que comporte una bona maquetació i disseny, per la qualitat de la seua història.

Cloem amb unes paraules del mestre Miguel Santaaulalia d'acord amb que ja no fa anar el llapis ni el paper, ho fa tot amb l'ordinador. Sap que les noves ferramentes faciliten molt la faena, però no ho són tot en la professió de l'artista faller: «ara, com abans, el que val més són les idees, els projectes» (Castelló, 2011: 51).

Bibliografía

- García, F. (2000): "Falles políticament correctes", *Revista d'Estudis Fallers*, núm. 5, pp. 13-15
- Lagarda Pérez, A. (2015): "Anotacions per a una teoria de l'art de les falles". <http://unnouparot.hol.es/2015/04/anotacions-per-a-una-teoria-de-lart-de-les-falles/> [Última consulta: 5 de febrer de 2018]
- Castelló Lli, J. (2011): "Artistes fallers: el suro que els va canviar la vida", dins CATALÀ, J. I. (coord.): *La falla un*

artefacte tecnològic, Universitat
Politécnica de València, València, pp.
50-83.

- Soler i Godes, Enric. Las Fallas 1849-
1936. (2000) València,
Albatros.
- Ariño Villarroya, Antonio., La ciudad
ritual: la fiesta de las Fallas.
(1992) Barcelona, Anthropos.
- Nicolau d'Olwer, Lluís. «Prefaci del
llibre dels Jocs Florals de la
Llengua Catalana del 1957:
Any XCIX de la seva
restauració». Democràcia contra
dictadura: escrits polítics,
1915-1960. (2007) Barcelona:
Institut d'Estudis Catalans.